Лебедюк Анна Юріївна, *здобувач вищої освіти бакалавра 2 курсу спеціальності «Право» Навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ*
Науковий керівник:
Тригубенко Галина Василівна*, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри конституційного права навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ*

ПРАВО НА ЕКОЛОГІЧНУ БЕЗПЕКУ В УМОВАХ ВІЙНИ

Право екологічної безпеки слід розглядати як систему правових норм та інших засобів, які спрямовані на створення правових умов для реалізації суб'єктивного права громадян на безпечне для життя і здоров'я довкілля та захист його в разі порушення, а також регулювання відносин щодо здійснення екологічно небезпечної діяльності з метою запобігання погіршенню екологічного стану, виникненню небезпеки для природних систем, населення, інтересів держави і юридичних осіб та здійснення системи заходів у разі виникнення екологічної небезпеки щодо ліквідації небезпечних наслідків, визначення режиму використання екологічно небезпечних територій і об'єктів, встановлення особливого статусу осіб, що постраждали від негативних наслідків природної стихії чи техногенного впливу, досягнення режиму безпечного існування населення і стану довкілля на місцевому, регіональному і транснаціональному рівнях[1].

Охорона навколишнього природного середовища, раціональне використання природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки життєдіяльності людини – невід'ємна умова сталого економічного та соціального розвитку України.

Кожний громадянин України має право на: безпечне для його життя та здоров'я навколишнє середовище; участь в обговоренні та внесення пропозицій до проєктів нормативно-правових актів, матеріалів щодо розміщення, будівництва і реконструкції об'єктів, які можуть негативно впливати на стан навколишнього природного середовища, внесення пропозицій до органів державної влади та органів місцевого самоврядування, юридичних осіб, що беруть участь в прийнятті рішень з цих питань; участь в розробці та здійсненні заходів щодо охорони навколишнього природного середовища, раціонального і комплексного використання природних ресурсів; подання до суду позовів до державних органів, підприємств, установ, організацій і громадян про відшкодування шкоди, заподіяної їх здоров'ю та майну внаслідок негативного

впливу на навколишнє природне середовище і т.д. Законами України можуть бути визначені й інші екологічні права громадян[2].

Варто зауважити, що право на економічну безпеку висвітлено зокрема в таких міжнародно-правових документах: Стокгольмська декларація з питань довкілля (1972), Всесвітня хартія природи ООН (1982), Декларація Ріо-де-Жанейро з навколишнього середовища та розвитку (1992) , Оргуська конвенція (1998), Конвенція про оцінку впливу на навколишнє середовище в транскордонному контексті (Конвенція Еспо, 1991), Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права (1966).

В умовах воєнного стану екологічне право громадян набуває особливої ваги, адже саме у такий період зростає кількість загроз, що можуть безпосередньо впливати на здоров'я людей і стан довкілля. Від держави вимагається докладати значно більше зусиль, щоб гарантувати це право: швидко реагувати на екологічні інциденти, інформувати населення про можливі ризики та забезпечувати контроль за станом природного середовища навіть у складних бойових умовах.

Незважаючи на введення воєнного стану, конституційні права громадян залишаються непорушними. Зокрема, статтею 50 Конституції України закріплюється право кожного громадянина на безпечне для життя і здоров'я довкілля, гарантується доступ до екологічної інформації, право на її поширення, і що така інформація не може бути ніким засекречена.

Саме тому в умовах теперішнього правового режиму, важливо не лише фіксувати зазначені негативні наслідки, але й забезпечити відкритий доступ до екологічної інформації, аби кожен мав можливість захисту права на безпечне довкілля в цілому. Одним із викликів, спричиненим особливостями правового режиму воєнного стану є необхідність обмежувати доступ до значного обсягу інформації з метою забезпечення національної безпеки. Виникає одночасна необхідність захисту національної безпеки та права громадян на екологічну інформацію. Важливість доступу до екологічної інформації полягає в тому, що це дає громадськості можливість оцінювати реальний стан довкілля, брати участь у прийнятті рішень і вимагати заходів для пом'якшення екологічних наслідків війни[3].

Екологічний моніторинг — це основний механізм, що дозволяє гарантувати людині безпечне довкілля і реалізувати її конституційне право на екологічну безпеку. Найважливішою проблемою моніторингу зони бойових дій є відсутність можливостей з контролю стану довкілля на окремій територіях, фактична відсутність контролюючих органів та постійні обстріли не дозволяють на державному рівні об'єктивно оцінити шкоду, нанесену довкіллю за період збройних протистоянь. Саме ЮНЕП здійснює незалежний моніторинг стану довкілля, зокрема забруднення ґрунтів, водних ресурсів та повітря внаслідок бойових дій, руйнування інфраструктури та застосування вибухонебезпечних матеріалів

В умовах воєнного стану оперативне інформування населення про хімічні, радіаційні та техногенні загрози набуває особливої значущості як ключовий інструмент реалізації права людини на екологічну безпеку. Посилення рівня небезпек, пов'язаних із збройними діями, ураженням критичної інфраструктури, пошкодженням промислових об'єктів, систем енергопостачання та потенційно небезпечних підприємств, обумовлює підвищену потребу в негайному та достовірному поширенні інформації. Оперативне інформування у таких умовах забезпечує можливість своєчасного реагування населення на загрози, мінімізує ризики для життя і здоров'я. Офіційним українським державним онлайн-сервісом, призначеним для оперативного інформування населення про екологічні загрози, забруднення та інциденти, що можуть становити ризик для життя, здоров'я або довкілля є платформа "ЕкоЗагроза".

Україна активно співпрацює з ЄС й у сфері екологічної безпеки, що є важливою частиною інтеграційних процесів та виконання міжнародних зобов'язань у рамках Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. У червні 2022 року Україна приєдналася до європейської програми Life, що допоможе відновити довкілля після війни, повідомляє пресслужба уряду.

6 червня 2023 року в Україні сталася глобальна екологічна катастрофа – підрив греблі Каховської ГЕС. При цьому було порушено права на безпечне екологічне середовище, гарантовані Конституцією України та Принципи захисту навколишнього середовища під час збройних конфліктів, розроблені Комісією міжнародного права ООН в 2022 році. Україна зосередила зусилля на ліквідації екологічних наслідків шляхом оперативного відкачування та очищення підтоплених територій, відновлення водозабезпечення населених пунктів, проведення моніторингу якості води й ґрунтів, а також локалізації техногенних забруднень. Сукупність цих дій дала можливість стабілізувати ситуацію та поступово відновити рівень екологічної безпеки громадян.

Загалом відшкодування завданої шкоди та відновлення права на безпечне довкілля вимагає особливих зусиль в умовах правового режиму воєнного стану. Одним із таких зусиль стало прийняття 15 березня 2022 року Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо діяльності у сфері довкілля та щодо цивільного захисту на період дії воєнного стану і у відбудовний період». Цей нормативно-правовий акт необхідний для фіксації шкідливих впливів війни на стан навколишнього природного середовища. Перевагою цього закону, на думку У.В. Антонюк, є те, що він регламентує діяльність у сфері довкілля не лише у період воєнного стану, але і у відбудовний період. Норми вказаного закону спрямовані на забезпечення обороноздатності держави під час воєнного стану; пришвидшення відновлення інфраструктури і економіки України у відбудовний період; повернення до нормальної життєдіяльності громадян після закінчення війни. Все це сприятиме забезпеченню захисту права кожного на чисте і безпечне для життя і здоров'я довкілля та похідні від нього екологічні права[4].

Війна створює унікальні ризики для довкілля, які загрожують здоров'ю людей, природним ресурсам і екологічній безпеці держави. Попри це, збройний конфлікт не може бути виправданням для занедбання екологічної безпеки, адже його наслідки залишаються на десятиліття й визначають якість життя майбутніх поколінь.

Список використаних джерел:

1. Краснова Ю.А. Право екологічної безпеки України: теоретичні аспекти. Монографія / Ю.А. Краснова. – К.: НУБіП України, 2017. – 589 с.
2. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 26 червня 1991 р. № 1268-XII. *Відомості Верховної Ради України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go (дата звернення: 03.12.2025).
3. Солодан К. В., Паламарчук А. І. Право на доступ до екологічної інформації в Україні в умовах правового режиму воєнного стану. *Аналітично-порівняльне правознавство : електронне наукове видання*. 2024. № 6. С. 75–82. URL: https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2024/12/77.pdf (дата звернення: 03.12.2025).
4. Солодан К. В. Право на безпечне довкілля в умовах воєнного стану. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. №11. URL: http://www.lsej.org.ua/11_2023/68.pdf (дата звернення: 03.12.2025).

Нагорнюк Марія Миколаївна, *здобувачка ступеня вищої освіти бакалавр 2 курсу спеціальності «Право» Навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ*
Науковий керівник:
Тригубенко Галина Василівна, *кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри конституційного права навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ*

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ПРАВОВИХ ПОЗИЦІЙ ЄСПЛ У ПРАКТИКУ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ: ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ ТА ДОКТРИНАЛЬНИЙ АСПЕКТИ

Інтеграція України до європейського правового простору вимагає не лише гармонізації законодавства, а й глибокої трансформації національної правничої термінології. Проблема в тому, що просто переписати європейські закони недостатньо. Часто виходить так, що за формою наші закони вже ніби відповідають стандартам ЄС, але на практиці їх продовжують застосовувати по-старому. Зберігається інерційність пострадянської правової парадигми, де закон